

СОЦІАЛЬНА І ГУМАНІТАРНА ПОЛІТИКА

УДК 351.83/.84:304

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

М. В. Кравченко,

доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри соціальної і гуманітарної політики, Національна академія державного управління при Президентові України

У статті наголошено на необхідності в умовах воєнних дій на Сході України формування дієвої системи соціального захисту для вимушено переселених осіб. За результатами аналізу систематизовано слабкі та сильні сторони системи соціального захисту внутрішньо переміщених осіб та узагальнено існуючі проблеми у цій сфері. Зазначено, що численні проблеми переселенців частково вирішуються за допомогою держави, громадських організацій, волонтерів, міжнародних організацій, хоча єдиної довгострокової державної цільової програми, спрямованої на вирішення проблем внутрішньо переміщених осіб, ще немає. Установлено, що процес соціального захисту внутрішньо переміщених осіб є багатоаспектним, тому потребує поглибленого наукового осмислення та продуманої практичної реалізації. Запропоновано пріоритетні напрями забезпечення соціального захисту переселенців та заходи організаційного, нормативно-правового, фінансово-економічного, соціально-медичного та інформаційного механізмів, що сприятимуть створенню цілісної системи соціального захисту внутрішньо переміщених осіб.

Ключові слова: система соціального захисту внутрішньо переміщених осіб.

M. V. Kravchenko,

Doctor of Science in Public Administration, Professor of Social and Humanitarian Policy Department, National Academy for Public Administration under the President of Ukraine

PRIORITY DIRECTIONS OF SOCIAL PROTECTION OF INTERNALLY DISPLACED PERSONS

Under conditions of military operations in eastern Ukraine, a need emerged to form an effective system of social protection for forcibly displaced people. The analysis allowed to systematize the strengths and weaknesses of the social protection of internally displaced persons and summarize existing problems in the area. Numerous problems of displaced people are settled in part by the state, NGOs, volunteers, international organizations, although a single state program aimed at solving the problems of internally displaced persons has not been elaborated yet. The process of social protection of internally displaced persons is multidimensional by nature that requires an in-depth scientific understanding and sound practical implementation. The proposed priority areas of social protection of displaced people and measures of organizational, legal, financial, economic, social, medical and information mechanisms will contribute to the creation of an integrated system of social protection of internally displaced persons.

Key words: system of social protection of internally displaced persons.

М. В. Кравченко,

доктор наук государственного управления, профессор, профессор кафедры социальной и гуманитарной политики, Национальная академия государственного управления при Президенте Украины

ПРІОРИТЕТНІ НАПРАВЛЕННЯ ОБЕСПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ЗАЩИТИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ЛИЦ

В статье сделан акцент на необходимости в условиях военных действий на Востоке Украины формирования действенной системы социальной защиты вынужденно переселенных лиц. По результатам анализа систематизированы слабые и сильные стороны системы социальной защиты внутренне перемещенных лиц и обобщены существующие проблемы в этой сфере. Указано, что многочисленные проблемы переселенцев частично решаются с помощью государства, общественных организаций, волонтеров, международных организаций, хотя единой долгосрочной государственной целевой программы, направленной на решение проблем внутренне перемещенных лиц, еще нет. Установлено, что процесс социальной защиты внутренне перемещенных лиц является многоаспектным, поэтому требует углубленного научного осмысления и продуманной практической реализации. Предложены приоритетные направления обеспечения социальной защиты переселенцев и меры организационного, нормативно-правового, финансово-экономического, социально-медицинского и информационного механизмов, которые будут способствовать созданию целостной системы социальной защиты внутренне перемещенных лиц.

Ключевые слова: система социальной защиты внутренне перемещенных лиц.

© Кравченко М. В., 2016

Постановка проблеми. Закон України “Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб” визначає внутрішньо переміщеною особою громадянина України, який постійно проживає в Україні, якого змусили або який самостійно покинув своє місце проживання в результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, масових порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [1].

Масштаби та виклики для України вимушеного переселення громадян з Донецької, Луганської областей та Автономної Республіки Крим досить значні. Окуповані території, за оцінками, залишила близько третини жителів. Частина з них обрала для перебування Російську Федерацію, більшість – мирні території України. Майже 1,6 млн внутрішньо переміщених осіб змінили місце проживання в межах країни, в окремих регіонах України частка переселенців досягає 10%. Половина переселених осіб є непрацездатною, серед них 30% діти, 20% – особи з інвалідністю та особи похилого віку [2, с. 101–102; 3, с. 71]. Усі вони потребують належного соціального захисту – вирішення житлових проблем, питань працевлаштування, надання різних видів соціальної допомоги, пенсійного забезпечення, доступу до соціальних, медичних, освітніх послуг, надання психологічної допомоги тощо.

Складність зазначених проблем і пролонгованість їх у часі потребує створення комплексної та дієвої системи соціального захисту внутрішньо переміщених осіб та громадян України, які покинули тимчасово окуповану територію України та райони проведення антитерористичної операції (АТО). Актуальним залишається створення належних умов для суспільної інтеграції, соціальної адаптації, реінтеграції внутрішньо переміщених осіб та недопущення порушення їхніх прав, свобод і законних інтересів, зокрема забезпечення соціальної, медичної, психофізіологічної та матеріальної підтримки таким особам, належних умов життєдіяльності, залучення їх до суспільно корисного життя та стимулювання до повернення на постійні місця проживання після закінчення військового конфлікту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед перших комплексних наукових праць, присвячених розглядуваній проблемі, монографія “Донбас і Крим: ціна повернення”, 2015 р. (за заг. ред. В.П.Горбуліна, О.С.Власюка, Е.М.Лібанової, О.М.Ляшенко) та Національна доповідь “Політика інтеграції українського суспільства в контексті

викликів та загроз подій на Донбасі”, НАН України, 16 березня 2016 р. [4; 5]. Складність окресленої проблеми та недостатня розробленість системи соціального захисту внутрішньо переміщених осіб засвідчують актуальність наукових розвідок у цьому напрямі та необхідність пошуку сучасних підходів до вирішення нагальних і стратегічних питань.

Мета статті – здійснити аналіз сучасного стану вирішення проблем забезпечення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб та визначити пріоритетні напрями системи соціального захисту цієї категорії осіб.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз сучасного стану вирішення проблем забезпечення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб [2–6] свідчить ось про що.

1. Налагоджено систему отримання довідки про взяття переселенця на відповідний облік, яка дає змогу претендувати на ті чи інші види соціальної допомоги (Постанова Кабінету Міністрів України (КМУ) від 1 жовтня 2014 р. № 509). Довідка видається органами соціального захисту населення після письмової заяви переселенця. Термін дії довідки про взяття на облік становить 6 міс. У разі необхідності продовження дії статусу внутрішньо переміщеної особи довідка продовжується ще на 6 міс. Для цього переселенець має особисто звернутися до місцевого управління соціального захисту.

Станом на кінець 2015 р., за даними структурних підрозділів соціального захисту населення обласних державних адміністрацій, взято на облік 1 607 265 переселенців, або 1 269 581 сім'я з Донбасу та Криму [7].

2. Спрощено процедуру набуття статусу безробітної особи, а також скорочено перелік необхідних документів для його набуття (Постанова КМУ від 27 серпня 2014 р. № 403). Зокрема, переселену особу звільнено від обов'язку надання довідки про заробітну плату та сплачені страхові внески, про припинення ведення особистого селянського господарства та від обов'язку періодичного відвідування центру зайнятості (не рідше від одного разу на місяць). Особа може звертатися до будь-якого центру зайнятості незалежно від зареєстрованого місця проживання чи перебування.

За даними Міністерства соціальної політики України, працевлаштування потребує понад 300 тис. осіб, за сприянням у працевлаштуванні до центрів зайнятості звернулася третина таких осіб. За направленням служби зайнятості професійне навчання проходили 1,2 тис. безробітних

з числа таких громадян, у громадських роботах та інших роботах тимчасового характеру взяли участь 1,3 тис. осіб. Найчастіше внутрішньо переміщені особи звертаються до центрів зайнятості Харківської, Дніпропетровської, Запорізької, Полтавської областей та м. Києва [8].

3. Спрощено механізм виплат пенсій: за місцем тимчасового перебування пенсіонер звертається до найближчого управління Пенсійного фонду із заявою, надає паспорт та за наявності – пенсійне посвідчення і довідку про ідентифікаційний код. Забезпечено розгляд їх звернень у першочерговому порядку. За заявою громадян забезпечується переведення пенсійної справи за новим місцем фактичного проживання при пред'явленні паспорта чи іншого документа, який засвідчує особу, та довідки про взяття на облік.

За даними Міністерства соціальної політики України, з питань переведення на нове місце перебування пенсійних справ звернулося 1 018,6 тис. осіб, з них 1 015,9 тис. із східних областей. У відомість з виплати пенсій включено 973,6 тис. осіб за тимчасовим місцем проживання [9].

Визначено механізм виплати пенсії громадянам України, які проживають на території АР Крим та м. Севастополя (Постанова КМУ від 2 липня 2014 р. № 234). Особам, які проживають на тимчасово окупованій території України та не отримують пенсії з пенсійного фонду Росії, надаю можливість отримання пенсії в органах Пенсійного фонду Херсонської області.

4. Урегульовано механізм щодо призначення державної допомоги за місцем фактичного проживання внутрішньо переміщених осіб після взяття їх на облік як осіб, які переміщуються з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції, таким категоріям: сім'ям з дітьми, малозабезпеченим сім'ям, інвалідам з дитинства, дітям-інвалідам.

Для осіб, які вперше звертаються до органів соціального захисту населення за призначенням різних видів допомоги, надається перелік необхідних документів для різних видів державної соціальної допомоги. Особи, які звертаються за продовженням виплати допомоги, надають (за наявності) паспорт та довідку про присвоєння ідентифікаційного коду. Органи соціального захисту продовжують виплату допомоги за електронною особовою справою. У разі неможливості подання одержувачем документів про доходи та майновий стан своєї сім'ї при зверненні за призначенням соціальної допомоги, яка надається із врахуванням сукупного доходу сім'ї, одержувачі особисто вносять зазначені дані до Декларації про доходи

та майновий стан осіб, які звернулися за призначенням усіх видів державної соціальної допомоги.

Станом на кінець 2015 р. 606430 сімей звернулися за призначенням грошової допомоги, 569565 з них таку допомогу призначено. Всього отримувачам перераховано 2,84 млрд грн [9].

5. Із 1 жовтня 2014 р. запроваджена допомога внутрішньо переміщеним особам на проживання та оренду житла. Зокрема, в розмірі прожиткового мінімуму передбачено надання такої грошової допомоги на непрацездатну особу, на працездатну особу – 50% від прожиткового мінімуму. Встановлено максимальний розмір отримання такого виду допомоги (2 400 грн на сім'ю), яка виплачується не більше ніж 6 місяців.

За призначенням допомоги на проживання та оренду житла звернулося 357,9 тис. сімей, з яких 301,9 тис. сімей допомога вже призначена. Змінами до закону про держбюджет 2015 р. виділено додатково 2 850 млн грн для продовження таких виплат [9].

6. З Донецької та Луганської областей переїхало 62 дитячих будинки сімейного типу, в яких виховується 390 дітей, 178 прийомних сімей, в яких виховується 314 дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. На території Луганської області, не контролюваній Україною, продовжують проживати 59 дітей у 10 дитячих будинків сімейного типу та 80 прийомних сімей, в яких виховується 129 дітей. У межах Донецької області з інтернатних установ, розташованих у зоні проведення АТО, тимчасово переміщені 1322 дитини до інтернатів, розміщених на територіях, підконтрольних Національній гвардії України [6]. Обласні, міські та районні центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді опікуються 41427 сім'ями переселенців, які мають 46816 дітей. Для вирішення існуючих проблем працівники центрів вивчають потреби цих сімей та надають їм відповідні соціальні послуги і допомогу.

Варто зазначити, що попри вжиті заходи щодо забезпечення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб, експерти [10; 11] сходяться на думці, що всі зусилля поки що зводяться до надання допомоги, але насправді потрібно інше – програми, у формуванні та реалізації яких переселенці самі братимуть активну участь. Немає сенсу відновлювати неефективні шахти та застарілі заводи, потрібно розвивати сучасну економіку, відновлювати інфраструктуру, створювати робочі місця, забезпечувати зайнятість. При цьому слід мати на увазі, що нові інноваційні підприємства потребують нової кваліфікованої робочої сили.

Вирішенню зазначених питань має сприяти “Комплексна державна програма щодо підтримки, соціальної адаптації та реінтеграції громадян України, які переселилися з тимчасово окупованої території України та районів проведення АТО в інші регіони України, на період до 2017 року” (Постанова КМУ від 16 грудня 2015 р. № 1094). Водночас її реалізація неможлива без розв’язання базових проблем.

Зокрема, не сприяє комплексній допомозі створена база даних внутрішньо переміщених осіб. Існує реєстр переселенців, але він не розбитий за категоріями і не опрацьовується належним чином, тому користь для зацікавлених осіб від нього мінімальна. Так, про доцільність створення такої бази йдеться в одній з публікацій у періодиці: “На замовлення ООН було розроблено концепцію сучасної системи – віртуальна платформа, в якій враховано не тільки переселенців, а й донорів, місця проживання, місця у школах, дитсадках. Однак систему так і не запущено. Під час останнього конфлікту в Грузії у результаті реєстрації переселенців влада отримала базу даних, завдяки якій розуміла, хто де перебуває і використовувала її для надання допомоги. Доступ було відкрито також для міжнародних гуманітарних місій, щоб вони бачили, де які потреби, і спрямовували допомогу туди. В Україні міжнародні організації, щоб реалізовувати гуманітарні програми, змушені звертатися до місцевих управлінь соцзахисту, тобто проблема на центральному рівні не вирішується” [12].

Також без розроблення належної державної програми верифікації (підтвердження особи та дійсності даних) соціальних виплат неможливе забезпечення цільового надання 2,9 млрд грн (2016 р.), які держава витрачає на внутрішньо переміщених осіб. Проблема полягає в тому, що необхідно отримати доступ до баз даних 24 (!) державних відомств. При цьому розбіжність даних Мінсоцполітики і МНС становить близько 700 тис осіб (відповідно 1,7 млн та 1,029 млн переселенців) [13].

Аудит Рахункової палати України показав, що використання коштів державного бюджету, виділених на допомогу внутрішньо переміщеним особам, здійснюється з порушеннями, організаційними недоліками, зловживаннями. Серед причин цього – недосконалість і неузгодженість законодавства; недостатня організація та координація роботи; відсутність належного контролю за достовірністю наданих відомостей; недосконале програмне забезпечення в частині обліку, призначення (перерахунку) грошової допомоги.

Не вирішені питання виділення житла для переселенців. Регіональними штабами спільно з місцевими органами виконавчої влади здійснюється пошук приміщень для розміщення громадян, їх перевірка на відповідність вимогам щодо тимчасового розміщення людей. Визначено 2261 об’єкт різних форм власності, де можливе розміщення 26488 переселенців. Проте цього недостатньо. Експерти наголошують на тому, що центральна влада не забезпечила належного фінансування прийому та розселення вимушених переселенців. Більшість змушена вирішувати житлове питання самостійно. Волонтери з’ясували, що фондів житла фактично (а не декларативно) немає, як і немає єдиної бази житла. У тих, хто намагається винайняти житло самостійно, теж виникають проблеми: не всі хочуть здавати його вихідцям зі Сходу країни [14]. Через те, що переселенець не може знайти житло, йому дуже складно знайти й постійну роботу.

Найкращим способом соціального захисту внутрішньо переміщених осіб є надання їм можливості гідного працевлаштування. Як показує статистика, працевлаштування цієї категорії населення через систему центрів зайнятості незначне, що пояснюється як складною ситуацією на місцевих ринках праці, так і невизначеністю у тривалості перебування переселенців на новому місці, пропозицією нижчих, ніж на попередніх місцях, заробітної плати та кваліфікаційного статусу тощо. Державна служба зайнятості та Міністерство соціальної політики України поки що не розробили ефективних механізмів працевлаштування внутрішньо переміщених осіб. Тому експерти не виключають, що в майбутньому певна частина працездатних переселенців стане “професійними” споживачами соціальних трансфертів унаслідок неможливості влаштуватися на роботу, нездатності адаптуватися до нового середовища тощо [4, с. 336]. Суспільна дезадаптація цієї категорії осіб створюватиме незадоволення співгромадян.

Ще однією проблемою соціального захисту є неможливість здійснення соціальних виплат мешканцям окупованих територій. Як зазначалося, до відомостей про виплату пенсій особам за тимчасовим місцем проживання включено близько 973,6 тис. осіб, однак значна їх кількість більшість часу перебуває на тимчасово окупованій території Донецької та Луганської областей. Крім того, велика кількість реципієнтів соціальних виплат з різних причин не змогла зареєструватися та налагодити зв’язок з контрольованими українським урядом територіями, щоб отримувати

вати належні їм виплати. Виконання соціальних зобов'язань держави щодо переселенців залишається актуальним питанням. Водночас має бути забезпечене надходження соціальних внесків і податків від суб'єктів господарювання, які працюють на тимчасово окупованих територіях.

Хоча переселенці із зони АТО та їхні сім'ї де-факто є категорією осіб, що опинилися в складних життєвих обставинах, а отже, потребують соціального та психологічного супроводу, наразі вони не віднесені ні до клієнтів територіальних центрів соціального обслуговування (соціальних послуг), ні до клієнтів центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

Отже, захист соціальних прав внутрішньо переміщених осіб поки що недостатній. Це знижує довіру до держави та є причиною соціального невдоволення в місцях перебування переселенців. Перекладання вирішення численних проблем на місцеві бюджети створює значний фінансовий тиск, особливо в регіонах з великою кількістю внутрішньо переміщених осіб. При цьому українське суспільство не завжди готове сприяти вирішенню проблем переселенців. Підвищення пропозиції робочої сили за рахунок внутрішньо переміщених осіб є додатковим чинником посилення напруження на місцевих ринках праці; прибуття переселенців призводить до загострення проблем медичного обслуговування, забезпечення безкоштовними ліками, доступу до освітніх послуг. Бізнес також не готовий працевлаштовувати внутрішньо переміщених осіб навіть за наявності вакантних місць: згідно з опитуваннями, лише один з 14 роботодавців може взяти на роботу таких осіб. Експерти вказують на невдоволення місцевих мешканців перевагами, якими користуються внутрішньо переміщені особи у сфері отримання соціальних послуг, неготовність значної кількості переселенців взяти на себе хоча б частину моральної відповідальності за події на Донбасі тощо [4].

Посилення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб пропонується здійснювати в таких основних напрямках:

- створення та ведення Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб для їх обліку (відновлення документів, необхідних для підтвердження громадянства України, та реалізації належних прав, гарантій і свобод) з метою забезпечення соціального захисту та соціального супроводу (забезпечення їх житлом, необхідним харчуванням, реєстрація їх фактичного місця перебування, виплата державної допомоги), оцінки необхідних для задоволення поточних і більш

віддалених потреб внутрішньо переміщених осіб, адже відсутність Єдиної інформаційної бази даних створює ризики неефективного та безадресного (нецільового) використання коштів;

- формування установок щодо пристосування до нових умов нормальної життєдіяльності працездатного населення внутрішньо переміщених осіб у регіонах тимчасового перебування: спрощене відкриття малого бізнесу, підвищення кваліфікації, перекваліфікація та сприяння в працевлаштуванні, залучення до оплачуваних громадських робіт, а також забезпечення реалізації прав на пенсійне забезпечення, соціальне страхування, соціальні, медичні послуги, освіту;

- створення реєстру розміру збитків (майнової шкоди) втрат, завданих переселенцям, з метою повернення громадянам майна (компенсації його вартості), у тому числі у натуральній формі (надання земельних ділянок під будівництво, будматеріалів та цільових споживчих кредитів) за місцем його втрати або в сільській місцевості;

- створення умов для повернення до місць постійного проживання внутрішньо переміщених осіб після завершення воєнних дій: розроблення спрощеного механізму здійснення своїх майнових прав (оформлення субсидій, повернення (отримання) кредитів, оформлення спадщини, погашення заборгованості за житлово-комунальні послуги (їх невивплата), повернення на роботу, отримання (неотримання) зарплати, відновлення інших прав у зв'язку з форс-мажорними обставинами, в тому числі у підприємницькій діяльності (сплата податків тощо);

- забезпечення соціально-психологічної підтримки внутрішньо переміщених сімей, сприяння у психологічній адаптації, подолання психофізіологічних травм, стресового стану, соціальної апатії (майже 40% мешканців зони АТО стали свідками загибелі людей, переважна більшість з них втратила майно [2]);

- розробка довгострокової комплексної державної програми допомоги та соціальної адаптації вимушено переміщених осіб у разі продовження воєнних дій та неможливості повернення на місце їх постійного проживання. Ця програма має забезпечити консолідацію зусиль органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, благодійних, волонтерських, релігійних організацій, соціальних партнерів, приватного сектору економіки, зарубіжних організацій.

Для досягнення соціального захисту та суспільної інтеграції внутрішньо переміщених осіб необхідно вжити заходів організаційного, норма-

тивно-правового, фінансово-економічного та інформаційного характеру.

Організаційно-інституційний механізм передбачає:

- надання внутрішньо переміщеним особам соціальних та адміністративних послуг у соціальній сфері за принципом “єдиного вікна”, а також організацію діяльності мобільних соціальних офісів у місцях їх компактного розселення;

- створення урядом України спеціального фонду житла для тимчасового проживання переселенців та фінансування будівництва житла за рахунок коштів Державного бюджету, а також реєстру об’єктів нерухомості (незавершеного будівництва, покинутих житлових будинків, коледжних містечок тощо, новостворених модульних будинків для тимчасового проживання) та розробка моделей надання їх в оренду на пільгових умовах;

- упровадження технологій швидкого будівництва з місцевих будівельних матеріалів та залучення переселенців для самостійного будівництва;

- надання спеціалізованої медичної допомоги та медичного обслуговування;

- надання допомоги у вирішенні питань тимчасового забезпечення житлом, улаштування дітей у дитячі садочки, школи, інші навчальні заклади;

- затвердження Порядку функціонування прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу, які переселилися із зони АТО та окупованої території.

- створення скорочених програм і курсів підготовки соціальних працівників з числа внутрішньо переміщених осіб та залучення їх через державне замовлення;

- мобілізацію фахівців з числа внутрішньо переміщених осіб, які можуть надавати психологічну та соціальну допомогу за принципом “рівний рівному”;

- залучення на партнерських і волонтерських засадах психологів-консультантів і психотерапевтів приватної практики через співробітництво з професійними асоціаціями і міжнародними організаціями;

- розгляд можливості щодо укладення меморандумів з міжнародними організаціями зі сприяння соціальній підтримці внутрішньо переміщених осіб, а також зі створення комітету донорів з метою реалізації програм співробітництва з МВФ, СБ, ЄБРР та іншими фінансовими організаціями.

Реалізація нормативно-правового механізму має передбачати:

- дотримання соціально-економічних прав і гарантій громадян, у тому числі на працю та соціальний захист;

- унормування на законодавчому рівні механізму оцінювання матеріальної та моральної шкоди, завданої внаслідок бойових дій і тимчасової окупації частини території України;

- внесення змін до Закону України “Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб” у напрямі посилення гарантій надання переселенцям житлових приміщень для тимчасового проживання, а також внесення змін до Житлового кодексу України щодо визнання першочергового права переселенців на користування житловими приміщеннями з фондів житла для тимчасового проживання;

- внесення змін до Закону України “Про зайнятість населення”, а саме щодо включення внутрішньо переміщених осіб до переліку громадян, які потребують додаткових гарантій на ринку праці та можуть отримати ваучер на перенавчання;

- узгодження Закону України “Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб” із Законом України “Про соціальні послуги” шляхом внесення змін до останнього з метою надання переселенцям статусу осіб, які опинилися в складних життєвих обставинах, а також відповідного їм комплексу соціальних послуг за місцем нового проживання;

- внесення змін до Бюджетного кодексу України: щодо надання дозволу органам місцевого самоврядування призначати грошову допомогу переселенцям із власних коштів територіальної громади та порядку звітування про використання коштів; щодо порядку фінансування програм з надання соціальних послуг на основі механізму соціального замовлення та запровадження оплати діяльності неурядових організацій, волонтерських груп та приватних підприємств у сфері надання соціальних послуг внутрішньо переміщеним особам;

- внесення змін до Податкового кодексу України, які б уможливили надання податкових пільг приватним, комунальним та державним підприємствам (автоперевізникам, надавачам готельних послуг, постачальникам продуктів харчування та одягу, аптекам, лікувальним закладам тощо), що надають допомогу вимушеним переселенцям.

Удосконалення фінансово-економічного механізму передбачає:

- забезпечення належної матеріальної підтримки внутрішньо переміщених осіб не тільки за рахунок коштів Державного бюджету України, а й шляхом залучення додаткових фінансових та

інших ресурсів за рахунок донорських коштів (допомоги) міжнародних фінансових організацій, урядів та окремих осіб;

– запровадження механізму створення робочих місць з частковою компенсацією витрат (дотацією) роботодавцям на заробітну плату переселенцям;

– створення у межах державної програми тимчасового державно-приватного фонду кредитування започаткування бізнесу переміщених осіб;

– розроблення механізмів оплати вартості комунальних послуг за тарифами для побутових споживачів у разі тимчасового розміщення переселених громадян для проживання в офісних приміщеннях, санаторних та оздоровчих закладах, дитячих закладах оздоровлення та відпочинку;

– звільнення внутрішньо переміщених осіб, які мають статус безробітних, від сплати житлово-комунальних послуг у разі проживання в житлових приміщеннях, які входять до складу фонду житла для тимчасового проживання;

– запровадження порядку часткової компенсації оплати житлово-комунальних послуг сім'ям та надавачам готельних послуг, які пропонують безкоштовне проживання переселенцям;

– закладення в Державний бюджет коштів на діяльність фахівців із соціальної роботи, адже саме вони мають бути залучені до надання соціальних послуг переселенцям, дітям, які пережили бойові дії, сім'ям загиблих та постраждалих під час АТО.

Інформаційний механізм включає:

– своєчасне висвітлення в засобах масової інформації змін у законодавстві щодо порядку надання допомоги, пільг та компенсацій переселенцям;

– проведення зустрічей, нарад, круглих столів, конференцій з внутрішньо переміщеними особами, групами активістів та представниками громадських об'єднань з метою з'ясування проблем переселенців та вироблення шляхів вирішення проблемних питань;

– формування у громадян України почуття взаємодопомоги у вирішенні проблем переселенців, а також толерантної поведінки з обох боків;

– організацію та проведення культурно-мистецьких заходів з метою збереження цілісності української політичної нації, формування національної свідомості, сприяння духовному розвитку внутрішньо переміщених осіб, виховання у них любові до Батьківщини та готовності до її захисту.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. В умовах воєнних дій на Сході України виникла потреба сформувавши дієву систему соціального захисту для вимушено переселених осіб. Численні проблеми переселенців (пов'язані з виділенням житла та гідним працевлаштуванням, неможливістю здійснення соціальних виплат мешканцям окупованих територій тощо) частково вирішуються за допомогою держави, громадських організацій, волонтерів, міжнародних організацій.

Запропоновані пріоритетні напрями забезпечення соціального захисту переселенців (створення та ведення Єдиної інформаційної бази даних; формування установок щодо пристосування до нових умов нормальної життєдіяльності працездатного населення внутрішньо переміщених осіб у регіонах тимчасового перебування; створення реєстру розміру збитків (майнової шкоди) втрат, завданих переселенцям, з метою повернення громадянам майна (компенсації його вартості); створення умов для повернення до місць постійного проживання внутрішньо переміщених осіб після завершення воєнних дій; забезпечення соціально-психологічної підтримки внутрішньо переміщених сімей; розробка довгострокової комплексної державної програми допомоги та соціальної адаптації вимушено переселених осіб у разі продовження воєнних дій і неможливості повернення на місце їх постійного проживання) і заходи організаційного, нормативно-правового, фінансово-економічного, соціально-медичного та інформаційного механізмів сприятимуть створенню цілісної системи соціального захисту внутрішньо переміщених осіб.

Список використаних джерел

1. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб [Електронний ресурс] : Закон України від 20 жовт. 2014 р. № 1706-VII. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>
2. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2015 році : аналіт. доп. до Щоріч. Послання Президента України до Верховної Ради України. – Київ : НІСД, 2015. – 684 с.

References

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2014), Law of Ukraine "On the rights and freedoms of internally displaced persons" as on October 20, 2014 No. 1706-VII, available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1706-18> (Accessed 04 April 2016).
2. (2015), *Pro vnutrishnie ta zovnishnie stanovysche Ukrainy v 2015 rotsi: analitychna dopovid' do Schorichnoho Poslannia Prezydenta Ukrainy do Verkhovnoi Rady Ukrainy* [On the internal and external situation of Ukraine in 2015 : Analytical report to the Annual Message of Presi-

3. Про внутрішнє та зовнішнє становище України у сфері національної безпеки : аналіт. доп. Нац. ін-ту стратег. дослідж. до позачерг. Послання Президента України до Верхов. Ради України. – Київ : НІСД, 2014. – 148 с.
4. Донбас і Крим: ціна повернення : монографія / [за заг. ред. В. П. Горбуліна, О. С. Власюка, Е. М. Лібанової, О. М. Лященко]. – Київ : НІСД, 2015. – 474 с.
5. Політика інтеграції українського суспільства в контексті викликів та загроз подій на Донбасі : нац. доп. [Електронний ресурс] / НАН України, 16 берез. 2016 р. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua>
6. Парламентські слухання на тему “Стан дотримання прав вимушено переміщених осіб та громадян України, які проживають на тимчасово окупованій території України та на території, не контрольованій українською владою в зоні проведення антитерористичної операції” (лютий 2016 р.). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rada.gov.ua>
7. Міністерство соціальної політики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/article?art_id=167122&cat_id=107177
8. Міністерство соціальної політики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/article?art_id=176806&cat_id=36392
9. Міністерство соціальної політики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/article;jsessionid=51BCEC14D6C92C58A32EFB709A98E11F.app1?art_id=183637&cat_id=107177
10. Либанова Э. Нужно стимулировать экономию [Электронный ресурс] / Э. Либанова // Зеркало недели. – 2015. – 20 март. – (№ 10). – Режим доступа : <http://gazeta.zn.ua/socium/ella-libanova-nuzhno-stimulirovat-ekonomiyu.html>
11. Хімстра Янтомас. Потрібно переходити від допомоги до інвестицій [Електронний ресурс] / Я. Хімстра // Дзеркало тижня. – 2015. – 16 жовт. (№ 39). – Режим доступу : http://gazeta.dt.ua/socium/potribno-perehoditi-vid-dopomogi-do-investiciy-_html
12. Онищенко О. Не помічати – простіше. Влада перевірить переселенців [Електронний ресурс] / О. Онищенко // Дзеркало тижня. – 2015. – 4 верес. (№ 32). – Режим доступу : http://gazeta.dt.ua/socium/ne-pomichati-prostishe-vlada-perevirit-pereselenciv-_html
13. Ведернікова І. Мертві душі і живі гроші [Електронний ресурс] / І. Ведернікова // Дзеркало тижня. – 2016. – 1 квіт. (№ 12). – Режим доступу : http://gazeta.dt.ua/internal/mertvi-dushi-i-zhivi-groshi-_html
14. Дворецька О. Кабмін – переселенцям: стежити, карати, економити [Електронний ресурс] / О. Дворецька // Дзеркало тижня. – 2015. – 2 жовт. (№ 36–37). – Режим доступу : http://gazeta.dt.ua/socium/kabmin-pere selencyam-stezhiti-karati-ekonomiti-_html
3. (2014), *Pro vnutrishnie ta zovnishnie stanovyshe Ukrainy u sferi natsional'noi bezpeky: analitichna dopovid' Natsional'noho instytutu stratehichnykh doslidzhen' do pozacherhovoho Poslannia Prezydenta Ukrainy do Verkhovnoi Rady Ukrainy* [On the internal and external situation of Ukraine in the national security : Analytical report of the National Institute for Strategic Studies to the Extraordinary Message of President of Ukraine to the Verkhovna Rada of Ukraine], The National Institute for Strategic Studies, Kyiv, Ukraine.
4. Horbulin, V.P., Vlasiuk, O.S., Libanova, E.M. and Liashenko, O.M. (editors) (2015), *Donbas i Krym: tsina povernennia: monohrafiia* [Donbas and Crimea: the price return: monograph], The National Institute for Strategic Studies, Kyiv, Ukraine.
5. The Cabinet of Ministers of Ukraine (2016), National report “The policy of integration of Ukrainian society in the context of the challenges and threats of events in Donbass”, available at: <http://www.kmu.gov.ua> (Accessed 04 April 2016).
6. The Verkhovna Rada of Ukraine (2016), Parliamentary hearings on “State of the rights of internally displaced persons and citizens of Ukraine who live in the temporarily occupied territory of Ukraine and the territory not controlled by the Ukrainian authorities in the area of anti-terrorist operation”, available at: <http://rada.gov.ua> (Accessed 02 April 2016).
7. The Ministry of Social Policy of Ukraine (2016), available at: http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/article?art_id=167122&cat_id=107177 (Accessed 12 April 2016).
8. The Ministry of Social Policy of Ukraine (2016), available at: http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/article?art_id=176806&cat_id=36392 (Accessed 12 April 2016).
9. The Ministry of Social Policy of Ukraine (2016), available at: http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/article;jsessionid=51BCEC14D6C92C58A32EFB709A98E11F.app1?art_id=183637&cat_id=107177 (Accessed 12 April 2016).
10. Libanova, Je. (2015), “It is necessary to stimulate the economy”, *Zerkalo nedeli* [Online], vol. 10, March 20, available at: <http://gazeta.zn.ua/socium/ella-libanova-nuzhno-stimulirovat-ekonomiyu.html> (Accessed 05 April 2016).
11. Khimstra, Yantomas (2015), “We need to move from aid to investment”, *Dzerkalo tyzhnia* [Online], vol. 39, October 16, available at: http://gazeta.dt.ua/socium/potribno-perehoditi-vid-dopomogi-do-investiciy-_html (Accessed 05 April 2016).
12. Onyschenko, O. (2015), “It easier to take no notice. Authorities will check the displaced”, *Dzerkalo tyzhnia* [Online], vol. 32, September 04, available at: http://gazeta.dt.ua/socium/ne-pomichati-prostishe-vlada-perevirit-pereselenciv-_html (Accessed 23 March 2016).
13. Vedernikova, I. (2016), “Dead Souls and real money”, *Dzerkalo tyzhnia* [Online], vol. 12, April 01, available at: http://gazeta.dt.ua/internal/mertvi-dushi-i-zhivi-groshi-_html (Accessed 03 April 2016).
14. Dvoret's'ka, O. (2015), “The Cabinet of Ministers of Ukraine – to immigrants: monitor, punish, spare”, *Dzerkalo tyzhnia* [Online], vol. 36–37, October 02, available at: http://gazeta.dt.ua/socium/kabmin-pere selencyam-stezhiti-karati-ekonomiti-_html (Accessed 08 April 2016).